

Tyske krigsforbrydelser
1939-1945
– og den danske illegale presse

Tyske krigsforbrydelser 1939-1945

– og den danske illegale presse

Mona Jensen og Palle Andersen

Historisk Samling fra Besættelsestiden, Sydvestjyske Museer

Syddansk Universitetsforlag

© Forfatterne og Syddansk Universitetsforlag 2015
University of Southern Denmark Studies in History
and Social Sciences vol. 509

Sats: Unisats ApS

Trykt af Specialtrykkeriet Viborg A/S

Omslag: Donald Jensen, Unisats ApS

ISBN: 978 87 7674 889 0

Tyske krigsforbrydelser 1939-1945 er trykt med støtte fra
Den Hielmstjerne Rosencroneske Stiftelse
Landsdommer V. Gieses Legat

Mekanisk, fotografisk, elektronisk eller
anden mangfoldiggørelse af denne bog
er kun tilladt med forlagets tilladelse eller
ifølge overenskomst med Copy-Dan

Syddansk Universitetsforlag
Campusvej 55
5230 Odense M

Tlf. 6615 7999

Fax. 6615 8126

www.universitypress.dk

Indhold

Forord	7
Indledning	9
Den illegale presse	13
Tyske krigsforbrydelser	23
DET TYSKBESATTE EUROPA	
Tjekkiet	43
Polen	57
Norge	81
Holland	121
Belgien	149
Frankrig	173
Jugoslavien	203
Grækenland	219
Sovjetunionen	235
Italien	257
Koncentrations-, arbejds- og dødslejre	277
Dødsmarcher	297
Tyske flygtninge til Danmark	301
Konklusion	323
Kilder og litteratur	333
Noter	341

Forord

Bogen er blevet til på Historisk Samling fra Besættelsestiden, Sydvestjyske Museer, hvor projektet har mødt stor interesse og velvilje. På samlingen befinder der sig en næsten komplet samling af danske illegale blade, som er blevet brugt som kildemateriale til bogen.

Projektet er blevet finansieret af arbejdslegater fra Statens Kunstråd, som hermed takkes.

En stor tak skal gå til arkivleder Henrik Lundtofte, Historisk Samling fra Besættelsestiden, for hele vejen igennem at have støttet og inspireret projektet og for grundig gennemlæsning, kritiske kommentarer og kvalificerende råd.

Tak til forlagsdirektør Martin Lindø Westergaard og Syddansk Universitetsforlag for godt samarbejde.

Tak til Den Hielmstjerne-Rosencroneske Stiftelse og Landsdommer V. Gieses Legat for at have ydet økonomisk støtte til trykningen af bogen.

Esbjerg, marts 2015

Mona Jensen

Palle Andersen

Forfatterne er historikere, tilknyttet Historisk Samling fra Besættelsestiden, Sydvestjyske Museer.

Mona Jensen har tidligere skrevet artikler om besættelsestiden og efterkrigstiden og været medredaktør på bogen *War and Society in Scandinavia 1914-1950* (2009) og medforfatter til bogen, *Modstand, træk af modstandskampen i Esbjerg, Ribe og Bramming 1940-45* (2015)

Palle Andersen har tidligere bl.a. udgivet *Det Moralske Dilemma. Den illegale presse og den tyske jødeaktion oktober 1943* (2003), *Dansk Viden 1941-1945 om Holocaust – belyst ved den illegale presse* (2010) og *Holocaust. Forfølgelse og udryddelse af jøderne 1933-1945* (2015).

Indledning

Hvor Blodet kommer fra, ved alle Folk, hvis Lande er erobret: Jøderne ved det, Polakker, Tjekker, Serbere, Grækere, Fransk mænd, Belgiere, Hollændere, Danskere og Nordmænd [...] I hvert eneste Land, hvor tyske Tropper trængte frem, råber Blodet på Jorden. Det er Patriots og Frihedsheltes Blod, som råber.

Citatet stammer fra det illegale blad *Studenternes Efterretningstjeneste* fra 2. november 1943. Ofrene er ifølge bladet "Patrioter" og "Frihedshelte", dvs. modstandsfolk, som den ucensurerede illegale presse i Danmark ønskede at skabe sympati for. Undergrundspressens hovedsigte var netop at skaffe folkelig opbakning bag modstandsbevægelsen. Hertil tjente også informeringen om tyske krigsforbrydelser.

For den illegale presse var det vigtigt, også i de første milde besættelsesår, at henvise til tysk besættelsespraksis i udlandet for dermed at gøre opmærksom på den skæbne, der også ventede Danmark, hvis ikke der blev gjort modstand. Således skrev *Aktion*:

Enhver ved jo dog, at tyskernes midlertidige pæne opførsel i Danmark kun har sin aarsag i, at de saa længe krigen varer, helst undgaar saadanne besværligheder, som de har i Norge og andre lande. Hvis Tyskland skulde vinde krigen, saa kommer rædselsherredømmet og nazificeringsprocessen.¹

Denne udgivelse beskæftiger sig med tyske krigsforbrydelser i det besatte Europa og med, hvordan og i hvilket omfang den danske illegale presse formidlede informationer om krigsforbrydelserne. Med bogen gives der for første gang en samlet beskrivelse af tyske undertrykkelsesmetoder i de besatte europæiske lande.

Beskrivelsen suppleres med analyser af den illegale presses informering om tyske krigsforbrydelser. Også på dette felt er bogen nyskabende. Til dato er der ikke foretaget en systematisk registrering af, hvilke informationer den illegale presse bragte om tyske krigsforbrydelser.²

Som et led i forfatterens undersøgelse indgår, at der foretages en opgørelse og vurdering af informationernes hyppighed og præcision med henblik på en bedømmelse af informeringens kvalitet. Med andre ord skal bogen give et billede af, hvilke informationer om tyske krigsforbrydelser der var tilgængelige for den danske offentlighed i en tid med censur.

Den illegale presse nøjedes ikke med at formidle informationer. Der blev også fremlagt vurderinger. Derfor foretages der en bedømmelse af de vurderinger af den tyske besættelsespraksis, som ledsagede informationerne. Med andre ord: Hvilket forhold var der mellem information og agitation?

Det er vanskeligt at afgøre, i hvilken grad den illegale presse var i stand til at virke opinionsdannende. Det er på samme måde usikkert, i hvilken grad man kan slutte til danskernes viden om tyske krigsforbrydelser fra undergrundsbladenes informering om emnet.

Det, der står i centrum for bogens analyse, er derfor ikke informeringens virkning, men dens tilsigtede virkning. Hvad skrev bladene, hvorfor skrev de det og med hvilken tilsigtet virkning?

Eftersom mængden af informering i den illegale presse om krigsforbrydelser i de enkelte lande var voldsomt varierende, er også denne bogs behandling af de enkelte lande af meget varierende karakter. Når det gælder de lande, hvor informeringen var sparsom, står beskrivelsen af besættelsesordning, modstand og tyske krigsforbrydelser mere centralt i fremstillingen. Det gælder fx for Italien. Om andre lande som fx Norge var informeringen massiv. Derfor vejer analysen af den illegale presses omtaler af forholdene i Norge tungere end for andre landes vedkommende.

Fremstillingsformen er kronologisk-geografisk, og hvor det er relevant, tematisk. Det vil også sige, at fremstillingen går på tværs af de illegale skrifter med henblik på at afdække generelle formidlingstendenser og typiske argumentationsmåder i undergrundspresen.

Undersøgelsen baserer sig på gennemgangen af 195 illegale blade fra Historisk Samling fra Besættelsestiden samt relevante illegale bøger. Med hensyn til bladene er de største og længst udkomne naturligvis inddraget såvel som en række lokale eller regionale illegale blade.

Bogens illustrationer stammer alle fra Historisk Samling fra Besættelsestidens illegale blade og bøger.

I citaterne fra den illegale presse er retskrivningen bevaret, og forfatterens tilføjelser eller forklaringer er anført i skarpe parenteser.

Fremstillingen er dels analyserende, dels beskrivende. Analysedelen beskæftiger sig med undergrundspresens omtaler, mens den beskrivende del skildrer tysk besættelse og tysk besættelsespolitik i det besatte Europa. Der gøres rede for de tyske intentioner med besættelsen og for de forskellige besættelsesordninger og deres konsekvenser for befolkningerne. Desuden giver bogen et overblik over udviklingen i modstandskampen i de besatte lande.

Centralt står beskrivelsen af den tyske modstandsbekæmpelse, som krigsforbrydelserne ofte indgik i. Beskrivelserne bygger på et bredt spektrum af skandinavisk-, tysk- og engelsksproget litteratur.

Det er oplagt i undersøgelsen at inddrage den illegale presses informering om tyske flygtninge, der i krigens slut måneder strømmede til Danmark i ti-

tusindvis. For den illegale presse bestod der en kobling mellem flygtningestrømmen og tysk besættelsespraksis. Bladenes hårde tone over for flygtningene var til dels bundet op på vurderinger af den tyske besættelsespraksis i Europa. I pressen betragtedes flygtningene ikke som ofre; derimod henvistes der til den tyske civilbefolknings angivelige støtte til tyske krigsforbrydelser. Som *Hjemmefronten* skrev i april 1945: "Vi ved, at de [flygtningene] har jublet, da nazistiske Horder hærgede Europa rundt."